

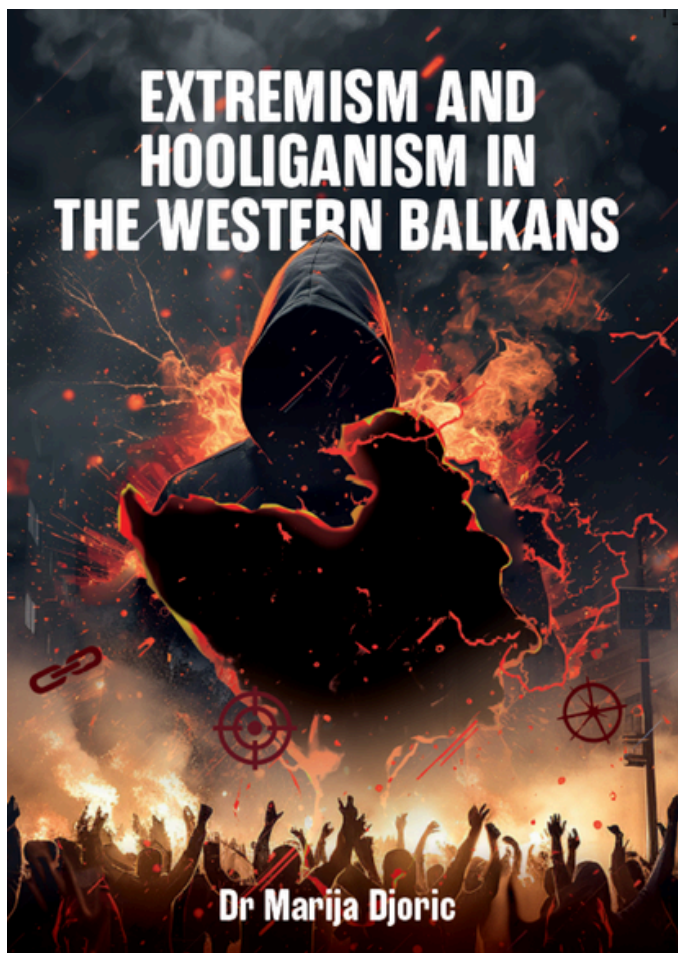
ПРИКАЗ КЊИГЕ

ауторке проф. др Марије Ђорић

EXTREMISM AND HOOLIGANISM IN THE WESTERN BALKANS

Андреа Матијевић¹

Институт за политичке студије, Београд, Република Србија

Djoric, M. (2025). *Extremism and Hooliganism in the Western Balkans*. Belgrade: Institute for Political Studies, p. 268.

1 - Андреа Матијевић је истраживач – сарадник на Институту за политичке студије у Београду, имејл: andrea.matijevic@ips.ac.rs

Савремени политички и друштвени изазови на простору Западног Балкана неретко су оптерећени наслеђем прошлости, али и новим, често суптилнијим облицима деструктивног деловања. У свету који се убрзано мења под утицајем технолошког напретка и глобалних криза, феномени екстремизма и хулиганизма престају да буду само локални инциденти и постају комплексни безбедносни проблеми који захтевају мултидисциплинарни приступ. Разумевање ових појава није могуће без дубоког понирања у социолошке, психолошке и политичке корене који их хране, нарочито у региону који се деценијама описује као „буре барута”. Управо та потреба за научним осветљавањем мање видљивих углова балканске стварности чини истраживање ових тема не само релевантним већ и неопходним за очување стабилности и мира.

Књига проф. др Марије Ђорић наслова „Extremism and Hooliganism in the Western Balkans”, објављена у издању Института за политичке студије, представља темељну и свеобухватну анализу два изузетно комплексна друштвена изазова. Посебно је важно истакнути да је ово седма по реду научна монографија ауторке, чиме је проф. Ђорић још једном потврдила своју позицију једног од водећих експерата у области безбедности и политичке теорије, показујући завидну континуираност и посвећеност у истраживању виталних и често тешко докучивих друштвених феномена. Књига на систематичан начин деконструира појмове екстремизма и хулиганизма, нудећи читаоцу мапу за сналажење у лавиринту савремених претњи, уз фокус на студије случаја у оквиру региона Западног Балкана.

Садржински, књига је подељена на четири поглавља, допуњена предговором аутора, као и предговорима два независна истраживача који додатно контекстуализују предмет истраживања, литературом, индексом појмова и биографијом аутора. У уводном поглављу монографије, ауторка поставља темељ за разумевање безбедносних изазова кроз детаљну деконструкцију самог појма Балкана. Проф. Ђорић започиње анализу етимолошким истраживањем, позивајући се на радове Халила Иналџика (*Halil İnalçık*), који порекло речи изводи из персијско-турског корена *balk* (блато) уз додатак турског деминутивног суфикса *-an* (20). На основу ове филолошке поставке, ауторка изводи снажну метафору о Балкану као „живом блату” (*living mud*), истичући да преживљавање у овом „нашем живом блату” није нимало лако јер се народи региона вековима боре са теретом сопствене историје (20). Ауторка даље разрађује тезу о „демонизацији” речи Балкан, наводећи да је овај појам у западном политичком дискурсу постао синоним за фрагментацију, насиље и примитивизам (21). Посебно је значајан део у којем се ауторка осврће на радове Марије Тодорове и концепт „балканизма”, указујући на то да се Балкан често перципира као „непотпуно европски” или као „други” у односу на Западну Европу (22). Ауторка наводи да је Балкан заправо „изум” спољних посматрача који су региону наметнули негативне стереотипе како би дефинисали сопствену супериорност (22–23). Проф. Ђорић истиче да су ови стереотипи постали толико доминантни да су их и сами народи на Балкану интернализovali, што је довело до специфичне кризе идентитета. Регион се описује као „међупростор” који се налази на раскрсници светова, али који истовремено не припада у потпуности ни

Истоку ни Западу (24). Надаље, ауторка поставља кључно питање мира на Балкану, дефинишући га као „онтолошко питање” које превазилази чисту политику и задира у саму суштину постојања овдашњих друштава (25). Она аргументује да је нестабилност региона често резултат неусклађености између географских чињеница и емоционалних или историјских наратива који доминирају јавним простором. Прво поглавље се завршава закључком да без темељног разумевања ове „менталне мапе” Балкана није могуће разумети зашто су екстремизам и хулиганизам пронашли тако погодно тле управо у овом делу Европе (25). Оваква уводна анализа служи као неопходан социо-културолошки контекст за све оно што ће ауторка детаљније обрађивати у поглављима о радикализацији и насиљу на стадионима.

Друго поглавље представља најобимнији део монографије у којем проф. Ђорић нуди комплексну анализу екстремизма, примарно се фокусирајући на простор Западног Балкана. Ауторка започиње поглавље констатацијом да је екстремизам „један од најнеухватљивијих феномена у друштвеним наукама” (37). Она објашњава да се екстремизам често налази на самој граници онога што је друштвено прихватљиво, дефинишући га као „понашање и/или мишљење које је на граници дозвољеног, са тенденцијом да ту границу пређе” (38). У анализи процеса радикализације, ауторка се фокусира на факторе који мотивишу појединце. Она наглашава да радикализација није тренутан чин, већ пут који води ка потенцијалном насиљу. У том контексту, она наводи да су друштвене мреже и дигитални простор постали кључни, истичући да је интернет екстремистима пружио глобалну платформу за ширење њихове пропаганде. Ауторка анализира како се кроз онлајн комуникацију ствара осећај припадности заједници, што је посебно привлачно младима који се осећају маргинализовано (45–48). Значајан део поглавља посвећен је проблему страних терористичких бораца (*Foreign Terrorist Fighters*). Ауторка износи податак да је регион Западног Балкана специфичан по високој стопи одлазака на ратишта, нарочито у региону Блиског истока (71). Детаљно су обрађени безбедносни ризици које носи њихов повратак, при чему ауторка наглашава да и затвори могу постати места даљег ширења радикалних идеја (42), али и да, с друге стране, већина повратника пати од пост-трауматског стресног поремећаја (83). Анализирајући ситуацију у региону, проф. Ђорић као посебно проблематичну идентификује индоктринацију повратника за време боравка на Блиском истоку у оквиру „парацемата” (*parajamaats*) и „парамасјидса” (*paramasjids*) (илегалних верских заједница), сматрајући да то може представљати разлог за безбедносну забринутост (85). Поред тога, она упозорава на то да се екстремизам може инфилтрирати и кроз спортске организације, истичући да се клубови борилачких вештина и „ерсофт” (*airsoft*) клубови могу користити као параван за војну обуку и идеолошку индоктринацију (98–117). Ауторка посвећује велику пажњу родној перспективи, критикујући стереотипне приказе жена у екстремистичким покретима. Она наводи да жене у екстремистичким групама нису само пасивни следбеници или жртве; оне често играју активне улоге у регрутовању и пропаганди (129–133). Такође, обрађена је и тема радикализа-

ције унутар ромске заједнице у Србији, где ауторка примећује да екстремистичке организације користе тешку социо-економску ситуацију и често циљају најугроженије друштвене групе, попут Рома, нудећи им финансијску помоћ и осећај припадности, али и да у патријархалним заједницама, као што је ромска, „жене као мајке могу имати значајну позитивну улогу у превенцији екстремизма међу својом децом, посебно међу синовима” (148). Поглавље се бави и утицајем савремених криза на безбедност, с посебним фокусом на пандемију COVID-19 (162–167). Ауторка тврди да су ванредне околности допринеле ширењу теорија завере, те да је пандемија створила плодно тле за ширење теорија завере и антисистемских осећања (171–177). Након анализе важног питања повезнице између тероризма и психичких поремећаја (177–189), уз осврт на студију случаја о масовном убиству ватреним оружјем у основној школи „Браћа Рибникар” у Београду у мају 2023. године (190–196), на крају поглавља проф. Ђорић сумира да се против екстремизма не може борити искључиво силом, већ је потребан ангажман свих друштвених актера, од образовних институција до породице, како би се спречила радикализација у раним фазама.

Треће поглавље анализира феномен хулиганизма као специфичан безбедносни изазов. Ауторка започиње поглавље исказом који се у логици може одредити као логичка импликација са негацијом конверзије: „Сви хулигани су спортски фанови, али нису сви спортски фанови хулигани” (200). Почетне стране поглавља посвећене су и дефинисању самог појма, где се хулиганизам заправо одређује као облик девијантног понашања који се најчешће повезује са спортским догађајима, али су његови корени много дубљи и често су повезани са ширим контекстом, односно са политичким и друштвеним проблемима. Проф. Ђорић истиче да ова појава није нова, али да у савременом контексту поприма другачије облике деловања (202–207). Ауторка се посебно осврће на структуру навијачких група у нашем региону, наводећи да су хулиганске групе на Балкану често организоване као парapolитичке организације које служе одређеним интересним групама (201): „политизација” спорта представља кључну тачку истраживања у овом поглављу. Такође, настоји се осветлити и веза хулиганизма са насиљем и криминалом, уз нагласак на томе да хулиганизам престаје да буде само спортски проблем када се прелије у домен тешког криминала. Највећи део поглавља заправо се бави проблемом хулиганизма уз конкретне студије случаја у Србији, Босни и Херцеговини, Црној Гори, Северној Македонији и Албанији (211–223). На крају поглавља, ауторка се бави улогом државе и других актера, попут спортских клубова, цивилног друштва, академске и међународне заједнице, у сузбијању ове појаве. Проф. Ђорић закључује да је неопходно прекинути везе између политичких елита и навијачких вођа како би се закон могао ефикасно применити (223–225).

Четврто поглавље монографије бави се историјском ретроспективом две значајне организације – Соколства и Младе Босне, анализирајући њихову идеолошку позадину и међусобне разлике. Уврштавање оваквог поглавља у ову монографију служи као неопходан историјски и компаративни оквир за разумевање дубоких корена идеолошке радикализације и култур-

ре насиља на Балкану, чиме се савремени феномени екстремизма контекстуализују кроз дужу историјску перспективу. Ауторка уводи у анализу ова два покрета наводећи да је њихово деловање било условљено тежњом за националним ослобођењем (227). Према речима проф. Ђорић, Соколство је основано као витешки покрет усмерен ка физичком и моралном васпитању нације, а овај покрет промовисао је идеје братства и солидарности међу словенским народима (228–230). С друге стране, Млада Босна је била тајни, револуционарни покрет за ослобођење државе од аустроугарске власти, чији су чланови били спремни и на насиље како би остварили своје циљеве (233). Централни део овог поглавља (236–241) се заправо бави повезницама и разликама између два покрета, и с тим у вези се наводи да је најважније имати у виду да је Соколство, за разлику од Младе Босне, ненасилан покрет. На крају овог поглавља, проф. Ђорић наводи да су оба покрета, на својеврстан начин, допринела националном ослобођењу, и да њихове подухвате можемо сматрати „Херкуловским” (242).

Иако се бави тешким и захтевним темама, проф. Ђорић успева да одржи висок ниво научне објективности, не допуштајући да лично осећање према проучаваним појавама засени аналитички приступ. Она наглашава да је превенција кључна, али да она не сме бити само „мртво слово на папиру”, већ живи процес који укључује породицу, школу и државу. „Деца су увек рефлексија одраслих”, истиче ауторка, „и ако желимо друштво без екстремизма, морамо почети од трансформације сопствених вредносних образаца” (198). Доследност ауторке у разоткривању механизма који воде ка деструкцији чини ову књигу не само квалитетним научним радом већ и својеврсним друштвеним упозорењем. Због свега наведеног, књига проф. Ђорић представља маестралну мапу регионалних безбедносних изазова која може бити едукативног значаја не само за стручну већ и за лаичку заинтересовану јавност.